

Čabajka

Uzeniny pro období hibernace se vyrábějí s ohledem na větší hladovost čtenářstva. Musí se to řádně vykrmit, aby to do března přežilo. Taková zimní věc musí mít buď aspoň dvě jména v názvu (Borkovec), anebo dvě sbírky v jednom hřbetu (Fišmeister). Nějaké dietní čtivo ať si laskavě počká na průsvitné řízy májových slečen.

Nejprve ten dvojjmenný útvar: knihu Petra Borkovce (1970) *Petríček Sellier & Petříček Bellot* vydalo Fra v edici Česká próza právě tak na

vánoční stůl. Zapátráme-li, jaké věhlasné osobnosti to daly jméno tomuto zdravému korálovému útesu plnému všebarevných publicistických hlavonožců, přítel Google úslužně nabídne informaci „*Sellier & Bellot, Váš výrobce střeliva od roku 1825*“. To jsme nečekali. Navíc zjistíme, že Bellot byl Nicolaus a Sellier Louis. Záhy pojmemu podezření, že tak je tomu v knize se vším. Příběhy jsou tak akorát uvěřitelné, abychom si mohli myslet, že se to všechno Petříčkovi mohlo stát. Roztomilost vyprávění způsobí, že nám rychle začne být jedno, jestli to tak bylo. Ty historiky jsou prostě tak půvabné, jak je život pitomý.

A nyní k dvojsbírčce. Miroslav Fišmeister (1976) žije v Brně, kde fyzická danost jeho existence nijak neomezuje dobrodružnost jeho mysli. Sbírkou *See Emily Play* jsme mohli číst už v roce 2017, kdy vyšla autorovým vlastním nákladem v počtu 73 neprodejných výtisků. Řekněme si upřímně, že to jsme ji zřejmě nečetli, a sáhněme radostně po zelené obálce, kde ji najdeme znovu, s drobnými revizemi, příjemnější grafickou úpravou a s novou druhou polovinou *Tvar slunce*. S touto dvojknihou to v doupěti z listů snadno přečkáme do jara, protože je v ní spousta klasických fišmeisterovských zavinutostí, které můžeme válet na jazyku jako kvalitní mok. Je to přeče básník, pro jehož tvůrčího ducha je hranice skutečnosti něco jako vetchý plůtek, který se dá ustavičně posunovat do území neznáma. A pak musíme svědčit o tom, že autor je originálně vtipný. „*Dobře, že poznala brambory jeho charakteru dřív, než je začala jíst.*“ (s. 123) Ach, kéž by. „*Všechny texty nazvané SEN jsou básně, které se mi zdály,*“ tvrdí autor v poznámkách ke knize, a já nevidím důvod mu nevěřit. Můj oblíbený SEN nachází se na stranách 136–137, neboť se zde mnoho sděluje o měsíci, např.: „*V jeho stopách / na cestě od naší matky / neroste tráva, / ale v těch z návratu / zanechává světelná semena.*“ Nevím jak vy, ale já jsem tady doma. ■

499 SLOV O PRÓZE

Štěpán Kučera: Projekt Gilgameš, Druhé město, Brno 2019

Na počátku bylo slovo, respektive okouzlení časy, kdy slova byla schopná vytvářet mýty, tedy příběhy vyjadřující podstatu světa, čili rád věcí a činů. Následovala postmoderní naděje, že hra se slovy a příběhy tento bájeslovný rozměr literatury resuscituje a stvoří fantazijní vyprávění, které nejen zaujme, ale také metaforicky pojmenuje základní úskalí člověčí minulosti, přítomnosti a budoucnosti. I vypůjčil si Štěpán Kučera z eposu o Gilgamešovi postavu převozníka Uršanábiho a dopřál mu nesmrtnost; učinil z něj tuláka dějinami, jehož prostřednictvím seznamuje čtenáře se svým náhledem na lidské bytí: od mlhavých počátků přes neuspokojivou přítomnost až po tušené nehezké konce.

Výsledné Kučerovo literární putování dějinami nemá přitom charakter dějepisného přehledu, nýbrž živě napsaného intertextuálního dialogu, který si apokryficky pohrává s přešrlí dávných mýtů i s novějšími literárními příběhy a postavami. Sází přitom na adresáta, jehož potěší, když dokáže rozpoznat, co a odkud si autor vypůjčil a jak s tím v proudu svého vypravování zajímavě naložil. Vědecká studie na toto téma by mohla být mnohokrát delší než cca 150 stran autora textu – a musela by také konstatovat, že Kučerova technika vyprávění je živá a vtipná a její součástí je rovněž obratné přecházení od mytologického patosu do poloh perziflážních a parodických, nebo naopak do roviny vážně míněných filosofujících úvah.

Tendence k filosofování Kučera vedla rovněž k tomu, že svou apokryfní hru uzavřel do sci-fi rámce, jehož úkolem je vnést do textu Velkou Myšlenku a vztáhnout jej k obecnějším současným ideovým prioritám. Povídání o Uršanábiho pouti časem je tudíž představeno nikoli jako vyprávění pro vyprávění, nýbrž jako epická forma, za pomoci které umělá inteligence, zvaná SI, svému stvořiteli (muži toužícímu po uspokojivém životě se ženou a dětmi) odpovídá na otázku, jaký je smysl lidského

života. Co se čtenář z její odpovědi dozví, není ale příliš povzbudivé: SI a Kučera spolu totiž sdílejí despekt k lidské civilizaci, nahlížené především z euroamerické perspektivy, tedy jako historie krutého bílého muže. Jejich společná neúcta dokonce přerůstá až v konstatování, že člověk je genetická chyba a odjakživa škodí sobě samému, ale i ostatním tvorům – a dnes navíc ohrožuje existenci života na Zemi.

Nejjednodušší by tak bylo lidstvo hned zrušit nebo jej alespoň radikálně minimalizovat, nicméně SI je naprogramovaná tak, že se rozhodne chybu ráznými kroky napravit. A protože má z vůle autora náležité božskou sílu, aby člověka zásadně proměnila, může Kučera v závěru prózy nabídnout svou vizi psychicky a geneticky modifikovaného lidstva, jež je zbaveno agresivity a po vzoru hmyzu oddaně slouží nadosobním zájmům. Konečně tak vznikne svět, v němž žádný jedinec nebude narušovat obnovující se celoplanetární harmonii.

Jsem rád, že mohu číst a slyšet ohlasy, které tuto pointu Kučerovy prózy interpretují jako dystopii a varování. Obávám se však, že autor sám ji vnímá spíše jako báječný fabulační nápad a jako pozitivní návrh, jehož přijetím by lidstvo dospělo k ideálu. A nějak si neuvědomil, že podobné ideální cíle si kladou všechny společenské režimy, které jsou připravené ve jméno Pravého Řádu a Všeobecného Blaha pozabíjet a zmrzačit libovolné množství nepohodlných a nevyhovujících jedinců, již se nevejdou do šablony nabízející definitivní řešení. ■

VÝSLEDKY TVÁRNICE

1. Eva Klíčová
2. Petr A. Bílek
3. Pavel Janoušek
4. Martin Lukáš
5. Petr Hruška / Božena Správcová

– celkově hlasovalo 226 čtenářů

– v tabulce není zastoupen Petr Onufer, neboť odmítl účast v soutěži

DOKUMENT

FEDERICO FELLINI FILMUJE

Federico Fellini

Namísto nesourodých poznámek, které jsem ti slíbil, pokusím se shrnout všechno, co mám zatím na mysli. Takže: můj hrdina (spisovatel? nějaký živnostník? divadelní impresário?) musí přibližně na dva týdny přerušit zaběhnutý rytmus svého života kvůli nepřilíš závažné chorobě. Je to varovný signál: něco v jeho organismu je narušeno. Musí zkrátka pobýt dva týdny v Chiancianu. O tomhle městě jsem ti rozsáhle vyprávěl, takže o něm víš všechno.

Ten člověk se zapletl do situací, které ho velmi tíží, ale neví, jak je vyřešit. Má manželku. Má milenku. Vyplývá z toho nekonečné množství vztahů, ve kterých se třepotá jako moucha v pavučině, ale bez těchto závazků by možná zažíval ještě znepokojivější pocit prázdnoty, protože se mu zdá, že k ničemu není skutečně připoutaný. Tvárnost jeho životního stylu se postupem času projeví jako existence plná strachu, bez smyslu a cíle. Jaký má důvod, aby situaci řešil? A není pravým smyslem toho všeho zapojit se celou životní silou, jaké je vůbec schopen, do tohoto fantastického tance a nechat se unášet jeho rytmem?

Náš hrdina tráví dny v Chiancianu tak, že se podrobuje vodoléčebným kúrá, často spí (a také sní, pokud se mu zachce), prochází se po městečku jako jakýkoli jiný lázeňský host (kino, noční aukce, biliár, maškarní plesy) a navíc se vydá navštívit i okolní starodávná městečka (zámky, medicejské vily, kláštery, úžasně jeskyně).

Takto se jeho den odvíjí ve dvou rovinách: jedna je reálná, setkání v hotelu a u minerálních pramenů; přátelé, kteří jej přijedou navštívit z Říma, milenka, kterou tajně ubytuje v jiném hotýlku, a manželka, která jednoho krásného dne přicestuje, aby mu dělala společnost. A druhou rovinou, neskutečnou, jsou sny, představy a vzpomínky, které jej přepadají a zjevují se mu, když se zachce zase nám.

A co z toho nápadu prozatím je?

[...]

Koupelnička. Představ si Claudii Cardinale, krásnou, mladou, ale vnitřně vyzrálou, solidní, zkrátka nabídka pravé hodnoty, kterou hrdina už není schopen přijmout. Na první pohled vidíme pouze ruku této dívky, jak podává hrdinovi dolů ke zřídlu pohár plný kouřící vody. Potom oči, kterými hledí přímo do jeho tváře a které se usmívají, a hrdina jednoznačně cítí, že toto děvče by mohlo všechno vyřešit. Nyní se dívka sklání nad svou prací spolu s ostatními kolegyněmi, vládne tam nálada jako v krejčovské dílně (výbuchy smíchu, mrkání, dorozumivací znamení a nevinné utahování si z toho či onoho lázeňského hosta).

A večer na ni hrdina čeká u východu z lázní. Večer se lázně zcela změny, stávají se vlhkým a tichým lesem, není tu živé duše, všechno ztichne a zhasne, je slyšet pouze bublání pramenů v podzemí. Dívka vypráví, jak se tu žije v zimě a jak by ráda odešla do velkého města, a takto, krácející jeden vedle druhého, dorazí k jejímu domovu: je to strašná domeček u trati a uprostřed polí, bydlí v něm s otcem, matkou a sestrami. Je nádherná letní noc. Cikády se ozývají ze tmy a na okolních kopcích hoří velké ohně. V jednom koutě kuchyně, která směřuje ke kolejím, trpčícím se ve světle svatojánských mušek, je televizor se svým nesmyslným programem. Z okolí přijíždějí za sestrami mládenci na bicyklech a odcházejí s nimi do tmy po voňavých chodnících. Vzduch je nasycen milostným kouzlem, které opájí a ohlupuje. Myslím, že protagonista a dívka se celkem spontánně líbají, a potom následují dlouhé polibky.

Ona by ale mohla být i dcerou kustoda městského muzea, a ne železničáře z vechtrovny. Na vytvoření rodinné a milostné atmosféry by to bylo stejně tak vhodné, a navíc: dívka může hrdinovi ukázat nádherný obraz, zčásti zabalený a ležící v koutě ponuré místnosti. Mohl by to být portrét krásné Italky ze 16. století. O tom ti povím osobně, protože ještě nemám jasnou představu a nechci, aby

scéna připomínala sekvence ze zámku s Anouk Aimée a Mastroiannim ve *Sladkém životě*.

[...]

A ještě jedním jsem si jistý, film musí hýřit ženskými postavami; hrdina je jimi oslněný, všechny se mu líbí, jako by tam byla jenom jedna žena v tisíci podobách. Neúnavnou fantazii, která ho děsí, by mohl motivovat zármutek, špatná nálada, zlost na všechny krásné ženy, které se narodily ještě před ním, nebo na ty, které přijdou po něm. Žena si hrdinu nevyléčitelně podmaňuje a očarovává a ještě nepochopil, jaký k ní má vztah (koneckonců, kdo to už pochopil?), k jejímu pohádkovému a bájněmu tělu, k jejím oblinám, k měsíci, vrchům a údolím neznámé planety. Ano, film by měl být také nekonečným vyprávěním o ženě-kontinentu, tajemném a přitažlivém. Kromě hlavních hrdinek by se v něm mělo zjevit mnoho ženských postav, mám pocit, že jejich neurčitá přítomnost dodá příběhu aroma a že všechny události budou směřovat k jedinému problému, a to k hrdinovu tvrdošíjnému záměru najít sám sebe prostřednictvím těchto magických a neurčitých zjevení. Žena zrcadlí a opětuje naše city, naše potřeby, vrací nám je s přátelstvím a pochopením, dává jim tvar, odhaluje nám je. Tento názor by hrdina mohl i vyslovit, ale jednat protichůdně. Mohl by říci, že žena je upřímnější než muž, že se projevuje, vyjadřuje a odevzdává taková, jaká je, a nikoli jaká by chtěla být, že nezná přetvářku jako my, že se nevymlouvá na práci, povinnosti, světový názor, protože taková výmluva je lživá a zakrývá pravdu. „Žena,“ říká hlavní hrdina, „je upřímnost, je pravda.“

[...]

Mohl bych ještě vymyslet postavu ženy, která toto všechno popře, stejně jako dívka, která se mě včera zeptala: „Vy, pane Fellini, děláte filmy jenom o prostitutkách? A s pracující ženou, s intelektuálkou, dělnicí, pravou ženou, normální, s takovou jste se, pane Fellini, ještě nikdy nesetkal?“

[...]

A potom je tu *biskup*. O této postavě mám velmi zmatené představy. Tento vysoký církevní hodnostář může posloužit k vyvolání celé řady vzpomínek hlavního hrdiny na jeho první zpověď, na to, jak se otevírají dřevěná dvířka, jak přes dírky v dřevěném mřížoví zpovědnice vidí pohublou tvář bradatého mnicha, který mu říká se zavřenými očima: „A nyní se, synu můj, vyznej ze svých hříchů...“ A může se tam objevit i mnoho dalšího, pocity viny, komplexity... a potom zkouška před celou komisí složenou z „vele důstojných kněží“. Biskupa vidíme přijíždět v mercedesu s tlustým, zpoceným a velmi afektovaným mnichem, s dvěma faráři a se sekretářkou. Všichni hoteloví hosté mu běží podat ruku. Vidíme jej ve velké jídelně, jak se křížuje před jídlem a přinutí všechny, aby vstali a opakovali po něm krátkou modlitbu. Noc stráví sám v parku, kde se prochází a písek mu vrže pod mokasíny. Má astma, nemůže spát a kouří protiastmatické cigarety. V pavilonu, kde se aplikují zábaly z bahna, má na celém těle bahnitou vrstvu, takže vypadá jako mumie, jen z loktů a kolen mu odpadly seschlé kousky. Děvče z lázní mu líbá ruku. Hlavní hrdina a biskup by si měli promluvit, předpokládám, že někdy večer. Nevím ale, co by si měli povědět. Uvažuji také o tom, že se mu biskup zjeví ve snu.

Manželka. Jedna z nejdůležitějších postav filmu. Mezi manželi vládne rozporné, ale velmi něžné vztahy. Každý z nich si myslí, že najde mír, když se vzdálí od druhého, ale jakmile nejsou spolu, touží po sobě a hledají se. Mluví o rozchodu, ale nepřesvědčivě, asi tak jako dva vězni debatují o útěku, o kterém dobře vědí, že není uskutečnitelný.

Manželka přijede do Chianciana znenadání. Aby mohla být s ním. V noci v posteli na ni hledí, dívá se, jak spí, ona se vzbudí a on předstírá, že spí. Potká ji na ulici před obchodem, ona si sundá brýle a prohlíží látku ve výloze. A on ji pozoruje z ústraní, okouzlený a vystrašený... Toto je tedy jeho žena. Ale kdo to ve skutečnosti je? V mozaice vzpomínek se pokouší zrekonstruovat osobnost své ženy, ale

všechno si navzájem protiřečí, manželka se mu zdá každou chvíli cizí, a přece je to ona, důvěrně blízká.

Nápory opravdové lásky a hněvu, jejich resignované přijímání i vzpoura proti nim ho nepřestanou mučit. Možná mu jeho nevyléčitelná nevěrnost už zabraňuje poznat ženu až do samé hloubky, zmocnit se jádra její bytosti... ale co je to „věrnost“? Tato úvaha může podnitit hrdinu, aby popustil uzdu svojí fantazii v úvahách o manželské věrnosti.

Myslím, že by ho to mělo neočekávaně přepadnout jako vzpomínka na vlastní svatbu, anebo by mohl tady, v Chiancianu, jednoho rána, když se toulá po městě, vejít do kostelíka, kde se koná svatba, mohl by se zúčastnit celého obřadu, políbit nevěstu a ženichovi stisknout ruku.

[...]

Prostitutka je protipól matky v italském pojetí. Jednu bez druhé není možné pochopit. A tak jako nás matka živila a šatila, stejně nevyhnutelně, alespoň co se týká mé generace, nás prostitutka uvedla do sexuálního života. My všichni jsme jim zavázáni a jsme dlužníci těchto žen, které se uvolily splnit naše tužby, naše naděje, naše blouznění a navedly je jedním směrem, často ubohým a přizemním, zároveň však fantastickým. Protože prostitutka, pekelný tvor, si zachovává jakési kouzlo a moc, které jako by vycházely z podsvětí. Je nepoznatelná, a proto je obrovská a nedosažitelná, vševedoucí i naivní. Stejná jako naše tužby, kterých se nejenom zmocní, ale také je uskupteční.

[...]

Především jsem se obrátil na i-ťingové věštebné obrazce s otázkou: „Jaká je moje momentální situace?“ Odpověď jsem musel hledat v hexagramu, který se jmenuje *Nejhlubší propast*. Právilo se tam, že jsem na samém dně propasti uvízl v jámě, navíc spoutaný okovy a řetězy a obklíčený ostny, které mi mají zabránit v útěku. A dodává se tam, že si to zasloužím, protože jsem recidivista. Proto tři roky neštěstí! Nebyla to vůbec sympatická odpověď, trochu mě rozesmutila.

[...]

Co se týče názvu, nic přesvědčivého mě zatím nenapadlo. Flaiano navrhuje *Krásný zmatek*, ale mně se to nelíbí. Nevím, zatím jsem na papírek, kde mám poznámky a přibližný náčrtek příběhu, kromě náčrtků krasavic s velkým zadkem nakreslil velké 8 ½. Bude to jeho číslo, pokud jej natočím.

Ze slovenského vydání Federico Fellini filmuje (Tatran, 1986) vybral a upravil Lukáš Senft

SLOUPEK

STRUČNÁ HISTORIE SAMOTY

Lukáš Senft

Udělal jsem chybu. Koupil jsem si časopis o přírodě, protože jsem zapomněl, že to znamená četbu o mizení světa. Rozevřu stránky a už to jede: v roce 2018 zemřel nosorožec jménem Súdán. Byl posledním samcem severního nosorožce bílého – se Súdánem odešel celý jeden druh, zmizela unikátní forma života. Súdán, ležící klidně na travnatém podrostu, odešel v objetí svého lidského pečovatele. A přesto: pro přemnožené lidstvo se muselo jednat o nepředstavitelnou podobu samoty. Osamocenosť vyvěrající přímo z buněk, z genů, z posledních a už nikdy neopakovatelných dvošroubovic DNA.

Nemůžu se ale ubránit dojmům, že právě samota spojuje Súdána s jeho lidskými pohrobky. O lidské samotě bylo napsáno tolik slov, až je s podivem, že řetězce těchto vět nestačí k jejímu zaplavení. Důvodem je snad nepochopení osamocenosť. Oproti běžnému mínění samota není *prázdnotou*, která zeje *uvnitř* člověka – jedná se naopak o *hutnou* materii, která jedince *obklopuje* a tlačí na něj jako lavina všech nepřítomných bytostí. A ačkoli modernita tvrdí, že samota je individuálním pocitem, existuje spíše jako sdílený výsledek dějin. Takže, stručná historie samoty:

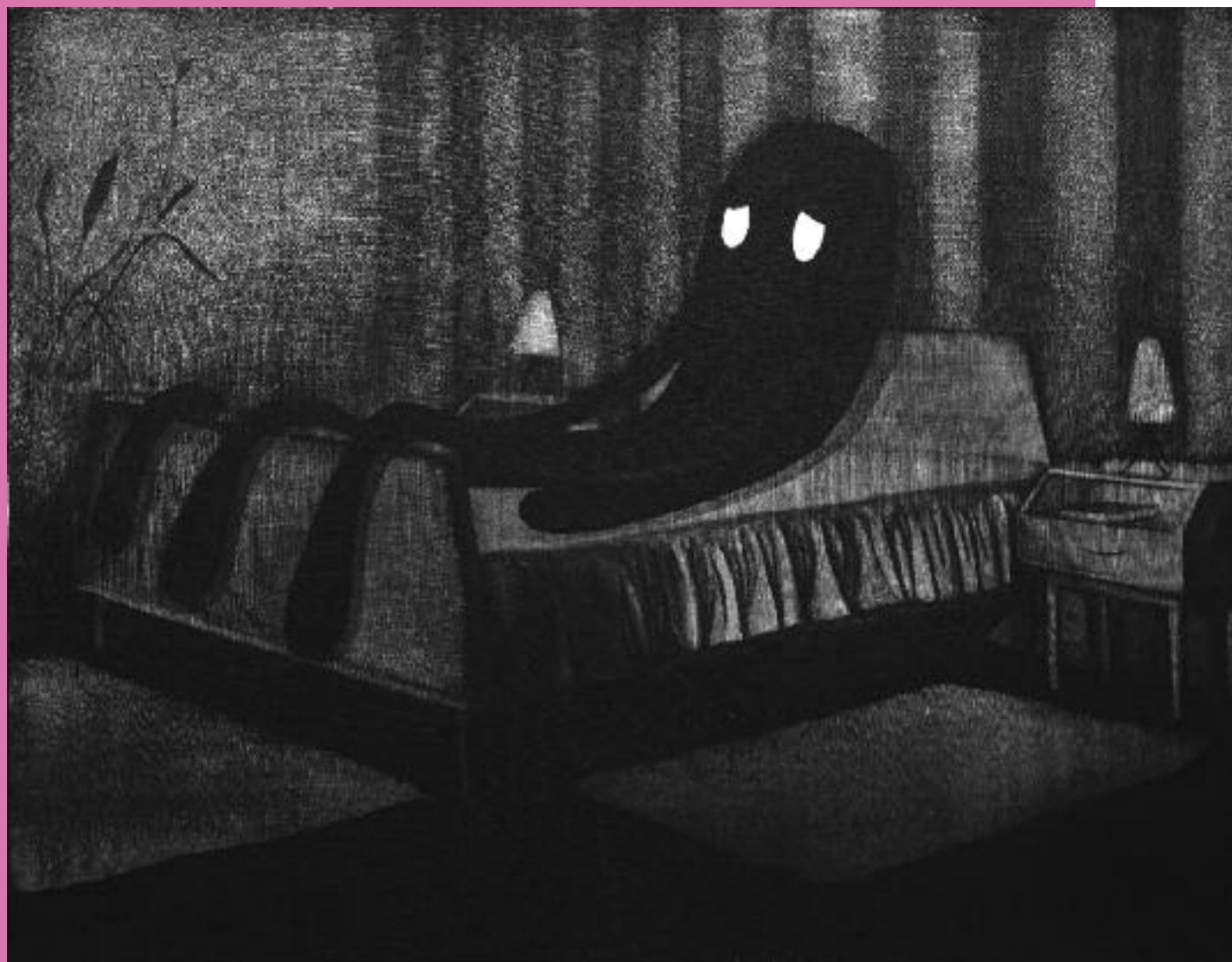
Začneme zemědělskou revolucí. Lidé se stáhlí ze světa, který se stal „přírodou“, aby se uzavřeli v obydlích prohlášených za „civilizaci“. Zatímco lovci žili uvnitř světa a museli být napojeni na jeho dynamiku, zemědělci se okolní prostředí snažili ovládnout. Křesťané přírodu definitivně zbavili posvátné blízkosti, když Boha transcendovali na nebesa, aby se pak dva tisíce let divili, že je neslyší. Později Descartes oddělil tělo a duši, takže člověk osiřel uvnitř odcizeného masa, orgánů a kostí. Moderní individualita dosáhla vrcholné fáze v politice identit, kdy se každý může svobodně uzavřít do jedinečné (a tedy nesdílitelné) totožnosti: zde halasí „bílý heterosexuální konzervátec“, támhle osnuje názory „racionální nebinární vegan“, zatímco to opodál sleduje „středověk-liberální asexuální křesťan“. Člověk je oddělen od kosmu, rostlin, zvířete, od lidí i vlastního srdce, v jehož krvavých komorách nikdo nežije.

Zatímco ve starých rituálech se luna vtělovala do lidského těla (ženám stačilo dotknout se vlastního lůna, jehož nitro je tvarované jako pľlměsíci), dnes potřebujeme kosmické lodě, aby překonaly mlčící a černou propast vesmíru a vynesly vzhůru člověka, který položí na povrch Měsíce alespoň tlustou podrážku. A v přírodě – té cizí a neznámé krajině – se kumuluje vzduch do tvaru vyhynulých zvířat a rostlin. Samota je tlak všech nepřítomných bytostí...

Snad právě toto je tématem i jedné staré legendy o osamělém rabinovi. Rebe toužil po blízkosti ostatních, šíleně a nenasytně. Každá blízkost ale zahučela v jeho hladovém nitru jako v temnotách šeolu. Potřeboval ji víc a víc a nevěděl, co si počít se stále pustějším okolím. Jedné noci mu š'china poradila. Rebe poslechl: usedl ke stolu a tři dny a tři noci pojídal samotu. Ládoval ji do sebe, zajídal macesy a zapíjel košer vínem, aby nemohla ven. Když dojedl, svět se změnil. Nebyl vyplněn prázdňným prostorem, ale zabydlen živými. V ostré přítomnosti rabin viděl, že jej obklopují lidé a stromy, zvířata i rostliny, kameny a kapky deště. Nemizeli, zůstávali přímě a rebe se stal věrným druhem lidí, gojim, ale i potulných prasat a puškorců vyražejících z dlažby a dotýkajících se jeho opáneků. Samota setrvala uvnitř jeho těla, které se mohlo něžně dotýkat světa.

Nejsem si jistý, jaký má tento příběh ponaučení. Když jsem jej vymyslel a sepsal na bílý prostor kolem fotek nosorožce Súdána, zjistil jsem, že na závěrečnou větu nezbyvá místo. A nechtěl jsem přesahovat na další stránku a rušit postavy následující reportáže: milionáře, kteří do svých obýváků a ložnic kupují kostry dinosaurů. Prý aby zaplnily prázdna místa, na která architekt zapomněl... ■

„Pokojíček II“ / 2012 / akryl na plátně / 140 × 180 cm

Galerie Petr Novotný, Praha
6. 11.–21. 12. 2019

Obrazy a objekty Petra Bařínky jsou zářivě barevné, hladké a třpytivé. Pod třpytkami ale tušíte něco zlověstného, cítíte hrůzu, nevíte z čeho. Petrova tvorba má mnoho rovin. Jednou z nich je sdělení, že vše může být úplně jinak, než se na první pohled jeví. V sérii *Night visitors*, která se vymyká absencí barev, je průvodcem osamělá postavička, jež je vždy a všude vyděšená. Tyto figurky jsou tak vystrašené, že byste je vzali za ruku a objali je, přestože měří tři nebo pět metrů. Noční návštěvníci, ačkoli jsou obrovití a černí, strach nenahánějí – bizarní a děsivé je všechno to normální kolem.

Petrovy obrazy odhalují, že moderní člověk je často hluboce osamělý, obklopený věcmi, ve kterých je ztracený. Ukazují také kreativního člověka, zraněnou duši, jež hledá, a zdá se, že úspěšně, cestu k druhým, tedy ke štěstí. Pomáhá mu k tomu svérázný humor. Výsledkem jsou pozoruhodná, chytrá a vtipná díla. Díla, která se hořce smějí všem povídačkám a iluzím o bezstarostném sladkém dětství. ■

TO JE ALE OTÁZKA

FILOSOFII NIKDO NEPOTŘEBUJE

Tereza Matějčková

Málokteré stanovisko vzdoruje univerzálnímu rozpouštědлу: „To je ale otázka.“ Stanovisko, které imunním setrvává, je buď hloupostí, dogmatem nebo pravdou, která nás, třeba jako Pythagorova věta, nepálí. To, že je všechno otázkou, tvoří jeden z důvodů pro existenci nezřídka vymívané disciplíny – filosofie. Filosofie prý vznikla z údivu nad tím, že je spíše něco než nic. „To je ale otázka,“ opáčili další a začali přihazovat alternativy. Možná filosofie existuje proto, že všichni touží po vědění. Stoici namítají, že cílem bytí má být klid duše, a filosofii tak vnímají jako svého druhu duchovní cvičení. To nejvyšší, čeho jsme schopni dosáhnout, není poznání, ale smíření se sebou samými. Ani s tím se leckdo nespokojil. Dlouho byla filosofie považována za služku teologie. Pak to šlo ráz na ráz. Descartes chtěl po filosofii jistoty. Kierkegaard tvrdí, že člověk filosofuje ze zoufalství, Arendtová ze strachu z druhého a Adorno má za to, že filosof je člověk, který učí utrpení mluvit.

Zjevným zůstává jediné: filosofii nikdo nepotřebuje. Nejenomže je to zbytečná disciplína, ona člověku mnohdy ztěžuje život. Ostatně záchvěv takového zatížení můžeme snadno zakusit sami. Když někomu něco zapáleně vyprávíme, a on na nás pak zamžourá a opáčí: „To je ale otázka“, míváme pocit bezmoci, možná i vzteku. Chceme mít pravdu, a filosofie učí, že ji nemáme.

Proč tedy filosofovat? Filosofie patří k naší přirozenosti. Já vím – zní to troufale. Lidé většinou nefilosofují a k filosofii se nehlásí. Navzdory tomu málokdo prožije život, aniž by si kladl filosofické otázky. Co je štěstí? Smrt? Láska? Co je zlo a existuje dobrý člověk? A co mám vlastně dělat?

Často si představujeme filosofy jako ctnostné, moudré, zralé osoby – i takovou tvář má filosofie. Pro mě je pravou filosofickou laboratoří člověk v době nemoudrosti, neklidu, zvláštního pološílenství. Naštěstí se takové období může objevit kdykoli, ale málokdo se mu vyhne v dospívání. Právě tehdy si člověk klade velké otázky. Filosofii vnímám jako vysloveně nedospělou, dokonce snad dětskou, a jestli někdo ztělesňuje filosofii, jak ji podal třeba Kant, není to profesor přednášející o transcendentální dedukci, ale čtyřleté dítě, které na matku doráží otázkou: Proč? Proč? Proč? Dítě ve svém nekonečném proč? hledá poslední základ podobně jako rozum v Kantově první kritice. Ani rozum ani dítě nic posledního nenajdou. Jednoho utne Kant, druhého matka. Kniha musí skončit a dítě musí jít spát. Přesto filosofie stojí na straně nedospělé urputnosti a neohrabanosti, která nakonec končí bezúspěšně.

Filosofie ale není smutná disciplína. Není prací, je otázkou po smyslu práce, není bolestí, je otázkou po smyslu bolesti. A v tom všem je pokusem o nadhled. Naučili jsme si říkat, že žijeme v rozdělené společnosti. Všichni máme spoustu názorů, stále si opatřujeme další a druhého odsuzujeme za to, že si opatřil trochu jiný. Filosofie odpradávná učí, že názory jsou přeceňovány. Pokouší se o nahrazení názorů myšlením. Z toho vyplývá nejčastější výměr toho, co je filosofie: Je to svoboda, nebo přinejmenším osvobodování od domnělé přesvědčivosti názorů. V následujícím roce chci na této stránce představit svůj pohled na filosofii. A jestli je filosofie svobodou, pak další otázka zní: co je to svoboda. ■

tvár PŘÍŠTĚ: Tvárnice

TVAR
Ročník XXX
Vydává Klub přátel Tvaru, z. s.

Vychází s podporou Ministerstva kultury ČR
a Státního fondu kultury ČR
ISSN 0862-657 X
1/2020 vychází 9. ledna 2020

Adam Borzič / šéfredaktor
Milan Ohnisko / zástupce šéfredaktora (poezie)
Svatava Antošová / redaktorka (literární život a reportáže)
Simona Martínková-Racková / redaktorka (recenze)
Vojtěch Němec / redaktor (próza a web)
Lukáš Senft / redaktor (esejistika a sociální sítě)
Vanda Vicherková / jazyková redaktorka
Ladislav Zedník / editor Ravtu

Barbora Klimszová / logo, design, grafika na titulní straně
Stanislav Dvorský / úprava a zlom
Alžběta Procházková / fotografka
Irena Osvaldová / tajemnice (příjem inzerce)
Pavel Janoušek / předseda Klubu přátel Tvaru
Jan Běhounek / produkce Večerů Tvaru
Adresa redakce: Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

Telefon: 234 512 407
E-mail: redakce@itvar.cz
www.itvar.cz
Redakci nevyžádané rukopisy, kresby
a fotografie se nevracejí.
Tisk Calamarus s. r. o.
Předplatné:
send@send.cz, www.send.cz